

SOCIALENHETEN

Tvångsvård av missbrukare

i Västra Götaland 2002

*En sammanställning av
länsrätternas domar och beslut*

2003:44

Tvångsvård av missbrukare

Publikation 2003:44

ISSN 1403-168X

Rapporten sammanställd av Lennart Almqvist, Birgitta Hettne och Göran Lidén

Produktion: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Socialenheten

Tryck: Länsstyrelsen Västra Götalands Repro, Vänersborg

Förord

Länsstyrelsen har gått igenom samtliga domar och beslut för år 2002 hos länsrätterna i Göteborg, Mariestad och Vänersborg rörande LVM, lagen om vård av missbrukare i vissa fall. Syftet har varit att granska hur kommunerna tillämpar lagen men också att få en lägesbild av situationen i länet. Genom att sammanställningar gjorts sedan 1998 kan eventuella förändringar och trender rapporteras.

I rapporten redovisas de uppgifter som framkommit av domarna och besluten. Länsstyrelsen anser att rapporten bör utgöra underlag för analys och diskussion i berörda kommuner. Jämförelser har också gjorts med de uppgifter som redovisats i rapporterna Tvångsvård av missbrukare i Västra Götaland 1998-2000 och Tvångsvård av missbrukare i Västra Götaland 2001.

Rapporten har utarbetats av socialkonsulenter Lennart Almqvist, Birgitta Hettne och Göran Lidén.

Göteborg i september 2003

Bengt Andersson
Socialdirektör

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	3
Översyn av LVM.....	4
Avhandling om tvångsvård av vuxna missbrukare.....	4
DEFINITIONER OCH BEGREPP.....	6
Beredande av vård enligt 4 § LVM.....	6
Anmälningsskyldighet enligt 6 § LVM.....	6
Utredningsskyldighet enligt 7 § LVM	6
Omedelbart omhändertagande enligt 13 § LVM	6
RESULTAT 2002	7
Antal LVM-ärenden	7
Antal omedelbara omhändertaganden och antal som följts resp. ej följts av ansökan om vård.....	10
Antal ansökningar om vård och antal ansökningar som föregåtts resp. inte föregåtts av omedelbart omhändertagande.....	10
Grund för LVM-vård	11
Huvudsaklig drog.....	11
ANTAL LVM-ÄRENDEN PER KOMMUN.....	12

SAMMANFATTNING

- Antalet LVM-ärenden (omedelbara omhändertaganden samt ansökningar om vård) ökade under 2002 till 186 stycken från att ha legat på en nivå omkring 150 ärenden sedan 1998.
- Antalet kvinnor var 61 stycken. Deras andel har under perioden ökat från 23 till 33 %.
- Antalet personer ökade i samtliga åldersgrupper, men den största ökningen skedde i åldersgruppen 25 år eller yngre. Av det totala antalet var andelen män i denna grupp 27 % och andelen kvinnor 28 %. 1998 var motsvarande siffror 12 respektive 9 %.
- Andelen omedelbara omhändertaganden uppgick till 67 % av samtliga ärenden. Detta är en viss minskning jämfört med tidigare år.
- De omedelbara omhändertagandena följdes i 78 % av en vårdansökan. För den yngre gruppen var siffran 83 %.
- Antalet ansökningar om vård uppgick till 156 stycken. I sex fall bifölls ej ansökan. Av ansökningarna utgjorde 37 % en planerad ansökan, dvs en ansökan som inte föregåtts av ett akut omhändertagande. Tio av ansökningarna gällde missbrukare under 21 år.
- ”Att utsätta sin hälsa för allvarlig fara” var den mest förekommande grunden för LVM-vård. För åldersgruppen 25 år eller yngre användes grunden ”att löpa en uppenbar risk att förstöra sitt liv” i nästan samtliga fall.
- Den huvudsakliga drogen var alkohol men narkotika ökade kraftigt som huvuddrog. Hos den yngsta åldersgruppen var det endast i några få fall som alkohol uppgavs vara huvuddrog.

Kommentar

Den nationella trenden att allt färre beslut om omedelbara omhändertaganden följs av en ansökan om vård *stämmer inte* när det gäller Västra Götalands län. Andelen som följdes av en ansökan uppgick till 78 %. Vid den första sammanställningen som gjordes år 1998 var andelen 58 % och har allt sedan dess ökat.

Andelen planerade vårdansökningar, dvs ansökningar som inte föregåtts av ett omedelbart omhändertagande uppgick endast till 37 %, en siffra som i stort legat på samma nivå sedan 1998. Detta måste tolkas som att socialnämnderna använder lagen som en akutlag och inte som en vårdlag, dvs väntar alltför länge med ett ingripande.

Den förskjutning som med något undantag skett från andelen män till kvinnor har fortsatt under 2002. Särskilt oroväckande är att andelen kvinnor i den yngsta åldersgruppen 25 år eller yngre nu är högre än andelen män.

AKTUELLT

Översyn av LVM

Regeringen beslutade i januari 2002 att göra en översyn av lagen om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. Bakgrunden är uppgifter om att allt färre beslut om omedelbara omhändertaganden följs upp med ansökan om vård. Detta kan tyda på att lagen i ökad utsträckning används för akut avgiftning i stället för mer långsiktiga motivations- och vårdinsatser. Utredningen skall vara färdig senast den 1 juli 2003.

Utredaren skall analysera hur lagen har kommit att användas under 1990-talet, samt bedöma orsakerna till nedgången i antal beslut om LVM i dag jämfört med vad som var fallet vid införandet av 1988 års lag. Analysen bör göras mot bakgrund av utvecklingen av missbrukarvården i stort samt med en bedömning av vad utvecklingen kan ha inneburit för den enskilde missbrukaren. I uppdraget ingår också att analysera orsakerna till ökningen av såväl antalet omedelbara omhändertaganden som antalet omedelbara omhändertaganden som inte följs upp med ansökan om vård, samt vad denna utveckling kan ha inneburit för den enskilde missbrukaren. Utredaren skall också överväga om LVM i sin nuvarande utformning motsvarar de höga krav på rättssäkerhet som måste ställas på åtgärder som kan vidtas mot en enskild mot dennes vilja.

I utredningsuppdraget ingår också att se över om de möjligheter att använda tvångsmedel som lagen ger svarar mot de högt ställda krav på rättssäkerhet som måste kunna ställas på insatser som kan vidtas mot en enskild mot dennes vilja, även om syftet är gott.

I januari 2003 beslutade regeringen att förlänga utredningstiden. Utredningen skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 december 2003. (Källa: Socialdepartementet)

Avhandling om tvångsvård av vuxna missbrukare

Juristen Ewa Gustafsson har i sin avhandling ”Missbrukare i rättsstaten – en rättsvetenskaplig studie om lagstiftningen rörande tvångsvård av vuxna missbrukare” beskrivit LVM som en luddig akutlag som kan tolkas lite hur som helst och är full av kryphål.

Lagstiftningen ger dubbla budskap. Tanken med LVM är att man å ena sidan skall komma in i ett så tidigt skede att det finns en chans att göra någonting och inte först i ett skede när det gått så långt att ingenting annat fungerar. Å andra sidan skall mycket stränga rekvisit vara uppfyllda för att en ansökan skall bifallas.

Ewa Gustafsson anser att kommunerna väntar alldeles för länge innan ett LVM-ärende aktualiseras. Den vård som då blir aktuell ingår i de flesta fall inte i den vårdkedja som var tänkt. I stället blir majoriteten akut omhändertagna. I många fall är det inte säkert att socialnämnden ansöker om tvångsvård när missbrukaren väl omhändertagits utan meddelar länsrätten att en ansökan om vård inte kommer ske. Källa: SSIStone november nr 5.2001.

Rapporter från Länsstyrelsen

Med anledning av farhågorna att lagen i ökad utsträckning används för enbart akut avgiftning och inte ingår som del i en vårdkedja beslutade Länsstyrelsen att granska de omedelbara omhändertaganden som skett under 2001 och som inte följts av en vårdansökan. Resultatet har presenterats i rapporten "Tvångsvård eller inte?" (Länsstyrelsens rapportserie 2003:22)

28 akter från 19 kommuner granskades. Länsstyrelsen fann att bedömningen gjorts att vårdbehovet kunde tillgodoses på frivillig väg i 24 ärenden. Socialtjänsten hade arbetat aktivt med att motivera till frivillig vård och sådan hade också inletts i de flesta fall. I några ärenden hade det inte fungerat med frivillig vård varför en ansökan om tvångsvård gjorts. I fyra ärenden fann dock Länsstyrelsen att lagen använts som en akutlag.

I en annan rapport har Länsstyrelsen granskat hur det gått för de 16 unga missbrukare under 25 år som 1998 dömdes till tvångsvård. Resultatet var att de flesta återfallit i missbruk direkt efter vårdtiden. Hösten 2002 var sju av dem fortfarande aktuella inom socialtjänsten på grund av missbruk. Två hade avlidit. Av socialtjänstens dokumentation framgick att fem unga missbrukare hade kommit tillrätta med sin missbruksproblematik och hade börjat arbeta eller studera. Samtliga hade också fått egen bostad." LVM – Unga missbrukare – vad hände?" (Länsstyrelsens rapportserie 2003:23)

Länsstyrelsen fann att socialtjänstens insatser i flertalet ärendet präglats av aktivitet och engagemang men att den trots detta inte kunnat hjälpa de missbrukare som förutom sitt missbruk också hade en hög grad psykiatrisk problematik.

Rapporterna kan hämtas på Länsstyrelsens hemsida www.o.lst.se

Rapporter från andra myndigheter

Socialstyrelsen redovisar årligen statistik om vårdinsatser inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Resultatet för år 2002 har publicerats i rapporten "Missbrukare och övriga vuxna – insatser år 2002". Insatserna avser boende och individuellt behovsprövad öppenvård samt institutionsvård enligt SoL och LVM. Statistiken är läns- och kommunuppdelad. Av statistiken framgår att drygt 5 900 missbrukare den 1 november 2002 erhöll bistånd i form av boende och drygt 10 900 hade bistånd i form av individuellt behovsprövad öppenvård. Ungefär 3 700 personer var placerade på institution, 92 % enligt SoL och 8 % enligt LVM. . Av statistiken framgår att antalet tvångsvårdade personer på institution hade minskat med 6 %. Knappt 33 % var kvinnor. Källa: Sammanfattning av rapporten, www.sos.se

Av Statens Institutionsstyrelses, SIS, årliga statistik för 2002 framgår att antalet intagningar på SIS-institution från Västra Götalands län enligt LVM var 175 och enligt SoL 32. Motsvarande siffra för de andra storstadsregionerna var för Skåne län 96 respektive 36 och för Stockholms län 224 respektive 78. Åldersmässigt var 27 % från Västra Götaland under 25 år. Motsvarande siffra för Skåne län var 14 % och för Stockholms län 12%. Källa: Allmän SiS-rapport 2003:5

SIS har i pressmeddelande den 10 juli 2003 funnit det är märkligt att så få missbrukare omhändertas från storstadsregionerna, inte minst i Stockholm med tanke på att antalet missbrukare i hela landets uppskattas till mer än 26.000.

DEFINITIONER OCH BEGREPP

Lag om vård av missbrukare i vissa fall – LVM (1988:870)

Beredande av vård enligt 4 § LVM

Tvångsvård skall beslutas, om någon till följd av fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i trängande behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk och vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen eller på något annat sätt och han till följd av missbruket

1. utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara,
2. löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv, eller
3. kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Länsrätten beslutar enligt 5 § LVM om tvångsvård efter ansökan av socialnämnd.

Anmälningsskyldighet enligt 6 § LVM

Alla myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är skyldiga att anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård. Undantagna är myndigheter inom hälso- och sjukvården, där läkare har en begränsad anmälningsskyldighet.

Utredningsskyldighet enligt 7 § LVM

Socialnämnden skall inleda utredning när den genom anmälan enligt 6 § LVM eller på annat sätt fått kännedom om att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård.

Omedelbart omhändertagande enligt 13 § LVM

Socialnämnden eller Polismyndigheten får besluta att en missbrukare omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att han kan beredas vård med stöd av lagen, och
2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att han kan antas få sitt hälsotillstånd allvarlig försämrat, om han inte får omedelbar vård, eller på grund av att det föreligger en överhängande risk för att han till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

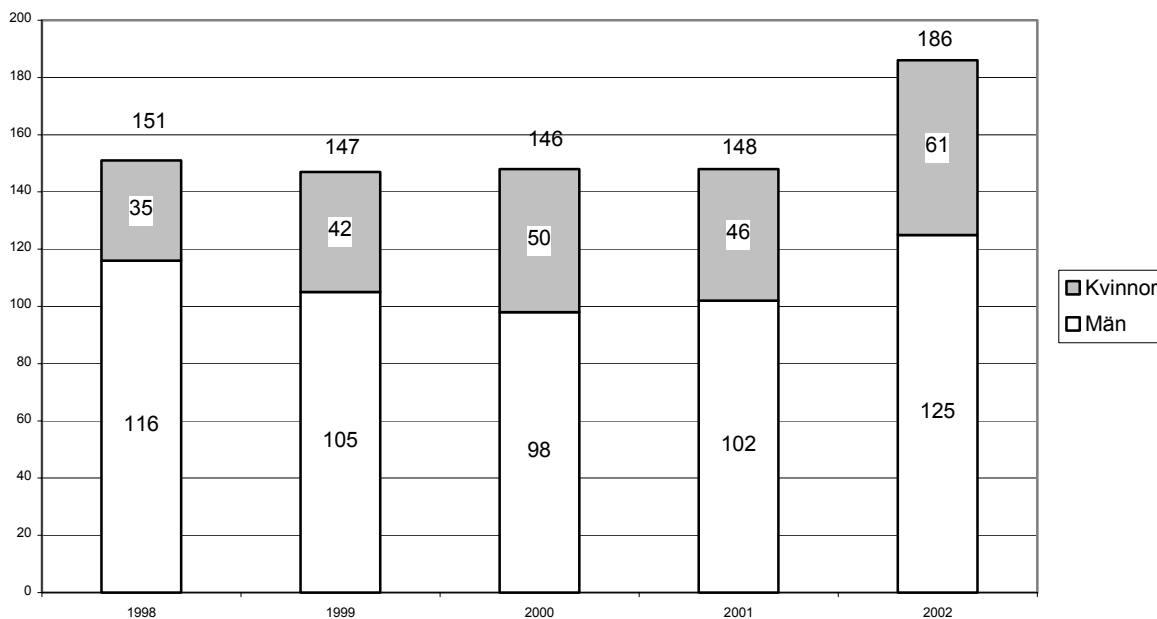
Ett beslut om omedelbart omhändertagande skall *genast* underställas Länsrätten som prövar om omhändertagandet skall bestå.

RESULTAT 2002

Antal LVM-ärenden

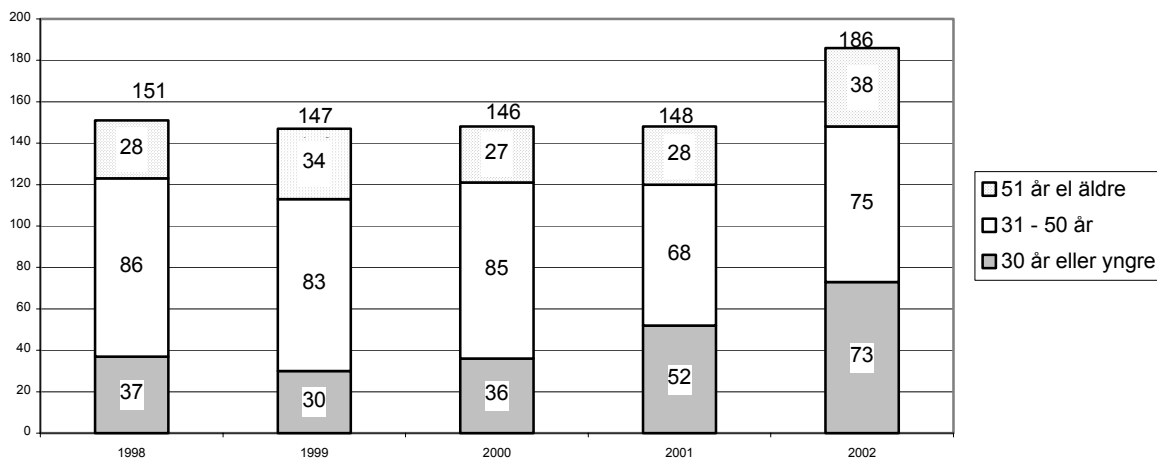
Beslut om omedelbart omhändertagande och/eller ansökan om vård

Fördelning män och kvinnor

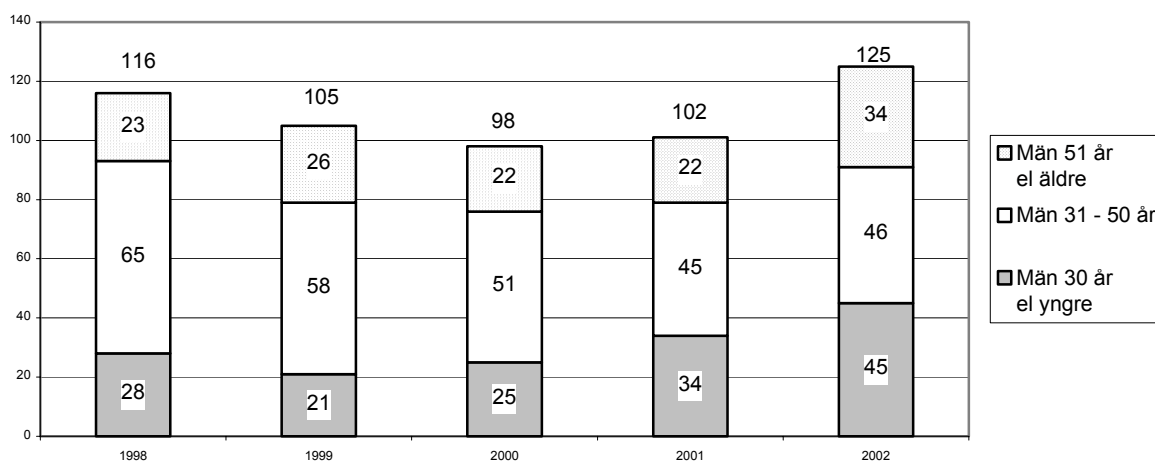

Under 2002 berördes 186 personer, 125 män och 61 kvinnor. Det totala antalet beslut om omedelbart omhändertagande och/eller ansökan om vård har i stort sett varit oförändrat under åren 1998 - 2001, cirka 150 personer per år. För år 2002 skedde en ökning med 38 personer. Andelen kvinnor var 33 %. Motsvarande siffra 1998 var 23%.

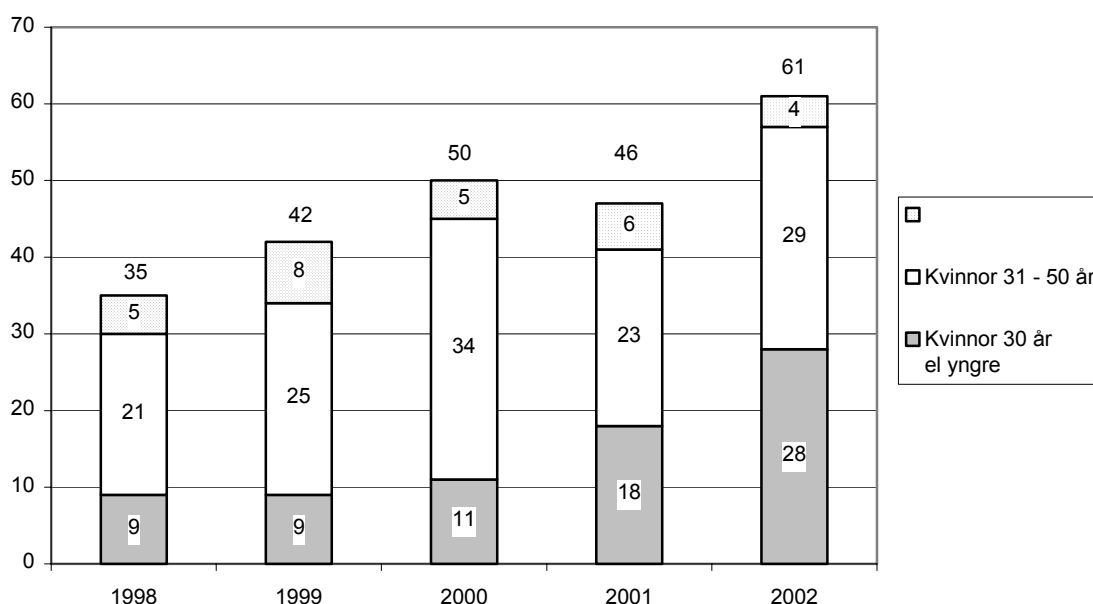
Fördelning per åldersgrupp

Män per åldersgrupp

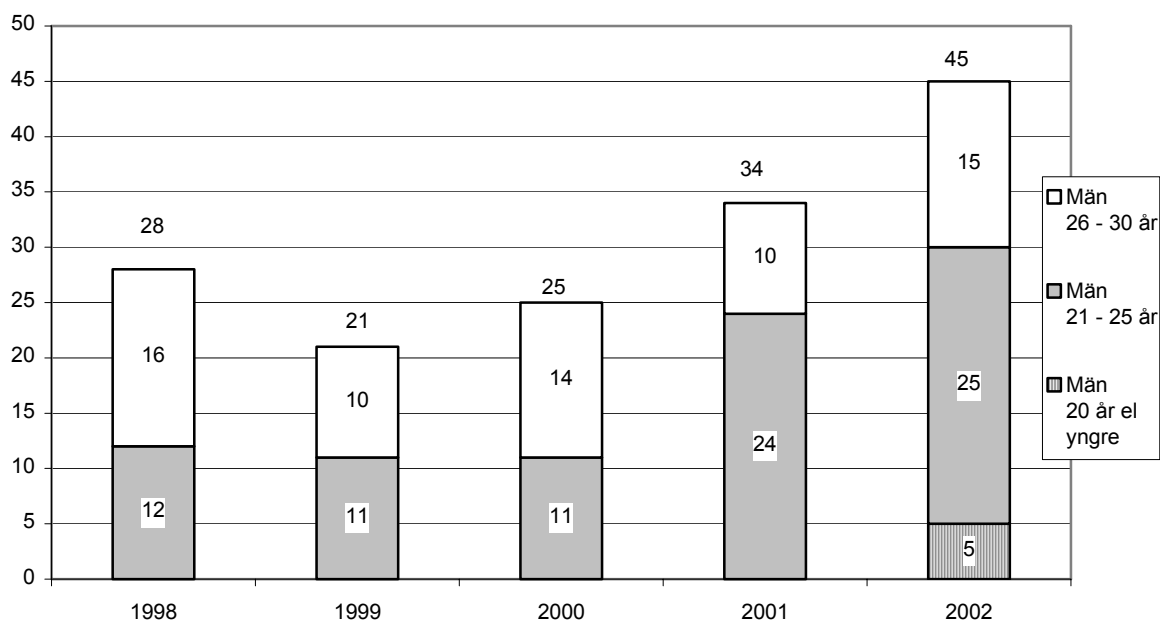

Kvinnor per åldersgrupp

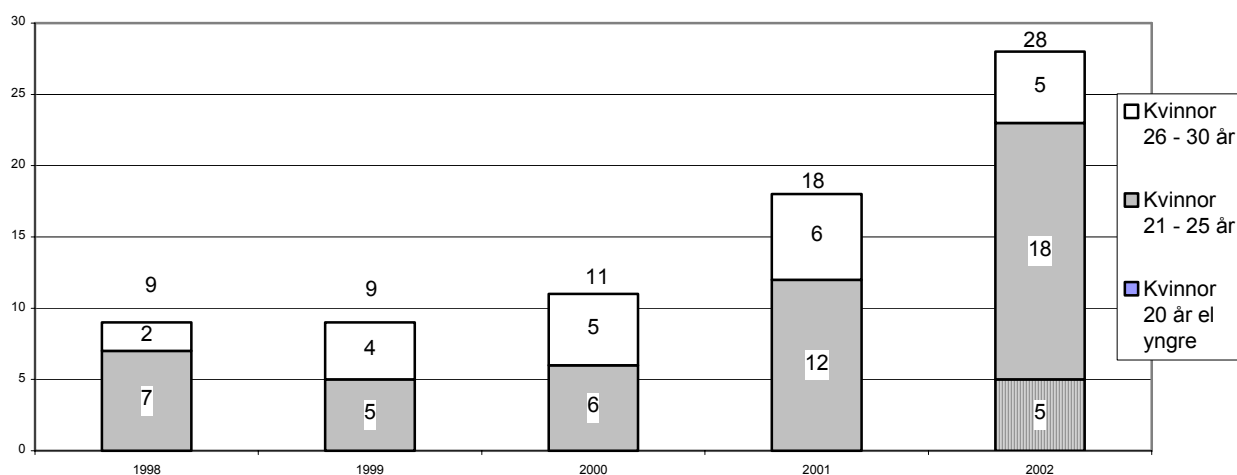

Största antalet män och kvinnor har tidigare återfunnits i åldersgruppen 30-50 år. Denna grupp är fortfarande störst men gruppen 30 år eller yngre har ökat med 21 personer och är nästan lika stor. Andelen har ökat från 24 % 1998 till 39 % 2002. En könsfördelning visar på motsvarande förskjutning.

Unga män

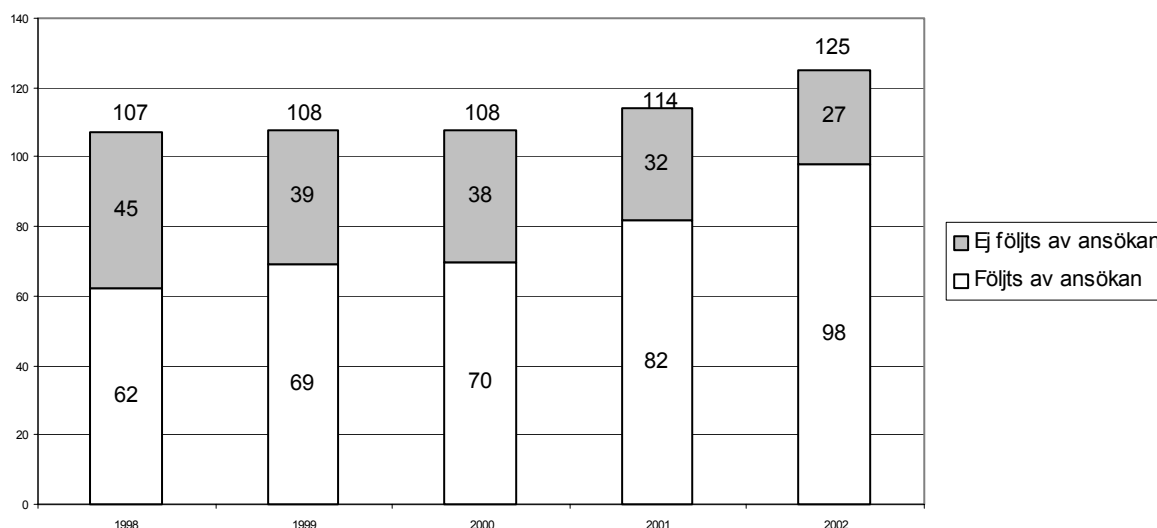

Unga kvinnor

Vid en uppdelning av åldersgruppen 30 år eller yngre framkommer att gruppen män och kvinnor under 25 år har ökat med 6 respektive 11 stycken sedan föregående år. Bland dessa fanns fem män och fem kvinnor som var 20 år och yngre. Andelen män har ökat från 12 till 27 % och andelen kvinnor från 9 till 28 %.

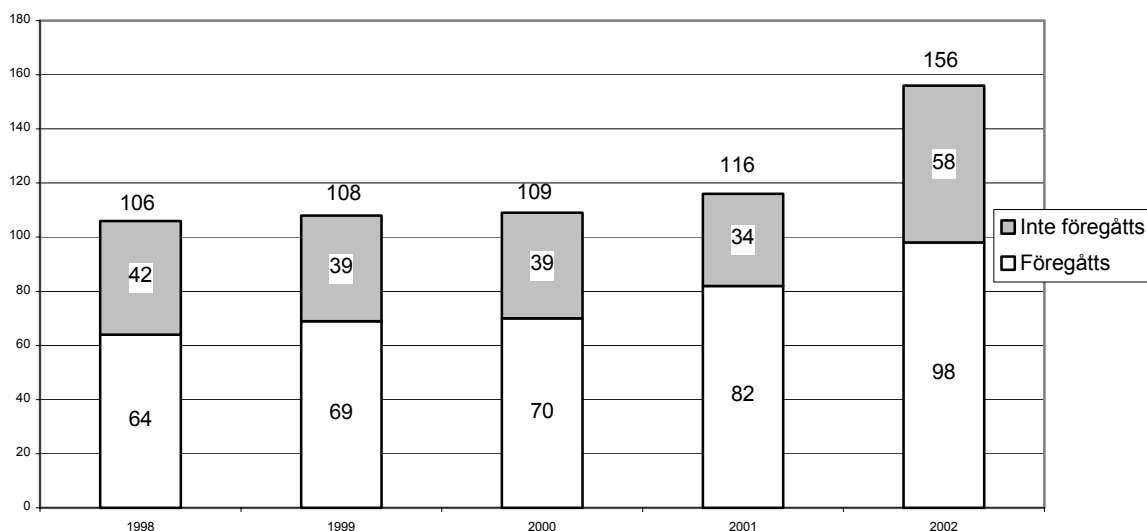
Antal omedelbara omhändertaganden och antal som följts resp. ej följts av ansökan om vård

Antalet omedelbara omhändertaganden ökade med 16 stycken till 125 år 2002. Andelen omedelbara omhändertaganden har sedan 1998 varit hög i förhållande till det totala antalet ärenden och med något undantag legat omkring 70%. Av de 125 omedelbara omhändertaganden har 98 följts av en ansökan om vård. Andelen har ökat från 58% år 1998 till 78% år 2002. När det gäller ungdomar 25 år och yngre var andelen som följts av en ansökan om vård 83%.

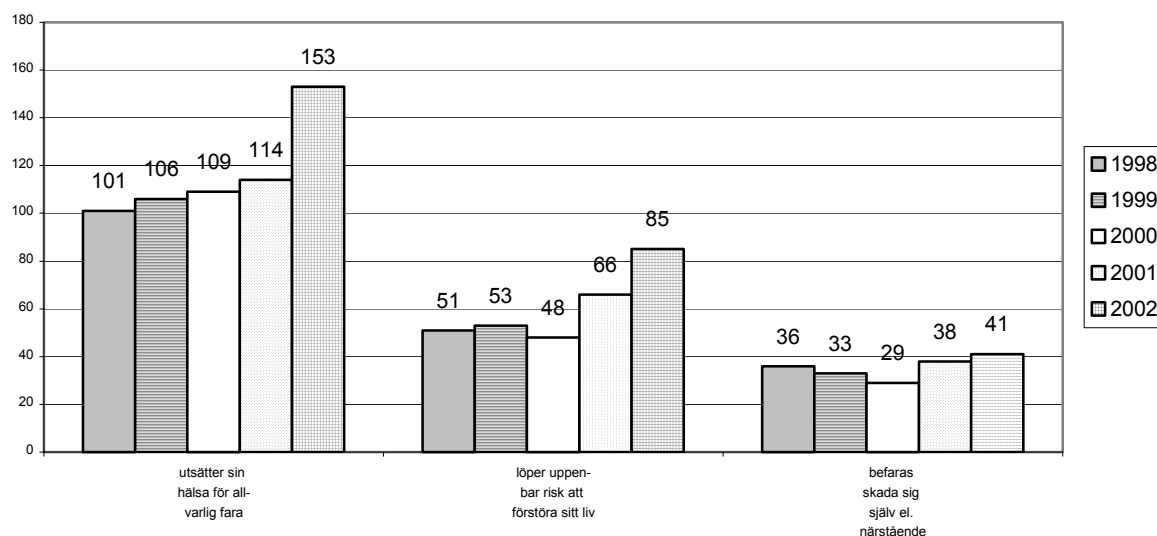
Nästan samtliga beslut om omedelbara omhändertaganden har tagits av socialnämnderna. Polismyndigheten har fattat sådant beslut i ett fall under 2002. Åren 1998-2001 beslutade polismyndigheten om omedelbart omhändertagande i 6, 9, 3 respektive 0 fall.

Antal ansökningar om vård och antal ansökningar som föregåtts resp. inte föregåtts av omedelbart omhändertagande

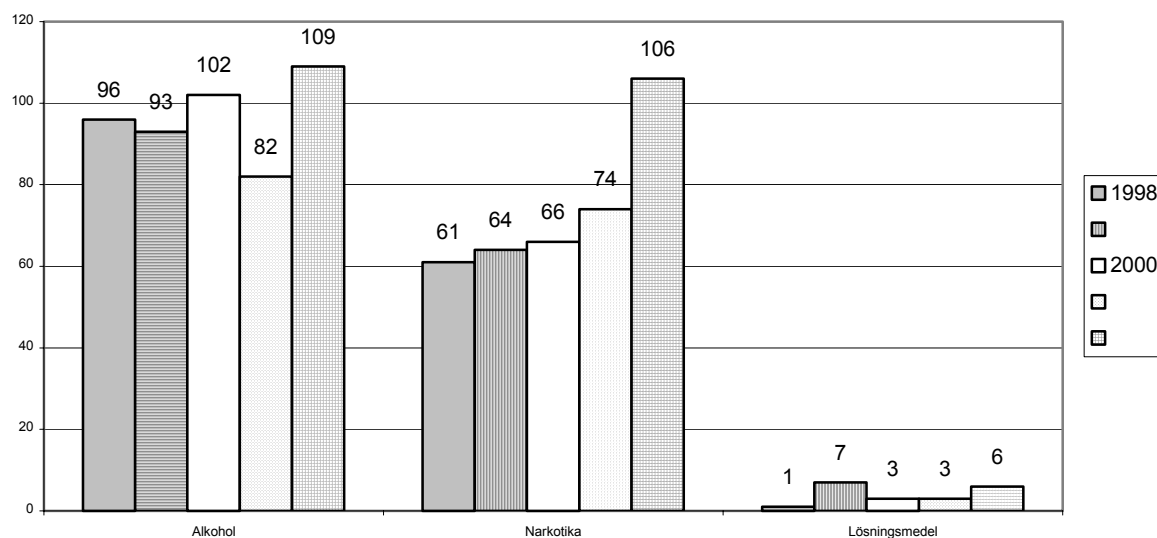
Antalet ansökningar om vård har i stort sett legat på samma nivå 1998 – 2001. År 2002 skedde en kraftig ökning. Av de 156 ansökningarna hade i 58 fall en planerad ansökan gjorts, vilket utgör 37 %. Sex av de 156 ansökningarna har inte bifallits av länsrätten. Andelen planerade ansökningar har med något undantag legat på mellan 35 – 40 %. När det gäller ungdomar 25 år och yngre var andelen planerade ansökningar 37%.

Grund för LVM-vård

I merparten av domarna har mer än en indikation ansetts tillämplig. Indikationen ”att utsätta sin hälsa för allvarlig fara” är oftast förekommande. Indikationen ”löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv” har dock använts oftare än tidigare, vilket hör samman med ökningen i åldersgruppen under 30 år. För åldersgruppen under 25 år har indikationen ”löper uppenbar risk att förstöra sitt liv” använts i så gott som samtliga fall.

Huvudsaklig drog

Liksom när det gäller grunderna kan flera droger finnas uppräknade i domen då det i många fall handlar om blandmissbruk. Alkohol är fortfarande huvuddrogen i de flesta ärenden. Fram till och med 2001 har alkohol minskat jämfört med tidigare år men från och med 2002 har det skett en relativt stor ökning. Narkotika som huvuddrog har ökat varje år. Ökningen mellan 2001 och 2002 har varit markant. När det gäller den yngsta åldersgruppen är det endast undantagsvis som alkohol uppges vara huvuddrog.

Antal LVM-ärenden per kommun

	1998	1999	2000	2001	2002
Ale	3	6	4	10	18
Alingsås	7	3	3	3	7
Bengtsfors			1	1	2
Bollebygd		2		1	1
Borås*	15	19	17	16	16
Dals Ed					
Essunga		1		2	
Falköping	3	2	1		3
Färgelanda		1			
Grästorp	1				
Gullspång	1				
Göteborg**	58	56	54	57	84
Götene				1	
Herrljunga			1	3	
Hjo				1	
Härryda	1	1	2	3	6
Karlsborg	1				
Kungälv	1	7	1	4	4
Lerum					1
Lidköping	5	2	4	2	4
Lilla Edet	1		2		
Lysekil	2	2	3	2	1
Mariestad	3	5	8	4	4
Mark			4	4	1
Mellerud		1			
Munkedal					
Mölndal	2	2	1	5	6
Orust	3	1			1
Partille		2	2	1	1
Skara		1	2		
Skövde	1	2	1	2	1
Sotenäs	1	2			
Stenungsund	3		1		
Strömstad		2	1		
Svenljunga	1	1		1	2
Tanum	2	1	3		
Tibro	2	4	3	4	2
Tidaholm					
Tjörn	2	2		1	
Tranemo	4	2	1		
Trollhättan	4	2	3	3	2
Töreboda	2			1	4
Uddevalla	4	2	2	1	1
Ulricehamn	1	1	4	2	
Vara	1	2	4		3
Vårgårda	3		2	2	
Vänersborg	9	6	9	7	9
Åmål		1	2	3	1
Öckerö	1	2	2	2	1
framgår ej	4				
Totalt	152	146	148	149	186

* Borås	1998	1999	2000	2001	2002
Brämhult	2	4	6	6	5
Centrum	1		2	1	
Dalsjöfors			1		
Fristad	2	1	1		4
Göta	2	4	1	3	3
Norrby	2	7	2		3
Sandhult	1				
Sjöbo	5	1	1	2	
Trandared			1	3	
Viskafors		2	2	1	1

Totalt	15	19	17	16	16
---------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

** Göteborg	1998	1999	2000	2001	2002
Askim		1	1	1	1
Backa		3		2	1
Bergsjön	3	4	7	8	10
Biskopsgården	5	10	9	13	10
Centrum	8	2	3	3	2
Frölunda	2	1			
Gunnared	5	5	8	4	5
Härlanda	1		1	4	2
Högsbo	3		3	1	4
Kortedala	9	9	2	3	6
Kärra-Rödbo	2		2	2	
Linnéstaden	4	3	1	3	4
Lundby	6	6	6	4	7
Lärjedalen	4	4	3	5	12
Majorna	4	5	3	2	2
Styrsö	*	*			1
Torslanda					3
Tuve-Säve		2	4		1
Tynnered	1			1	6
Älvsborg		1			1
Örgryte	1		1	1	6

Totalt	58	56	54	57	84
---------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Drottninggatan 2, 462 82 VÄNERSBORG
Telefon 0521-60 50 00, Fax 521-60 55 25. ISSN 1403-168X